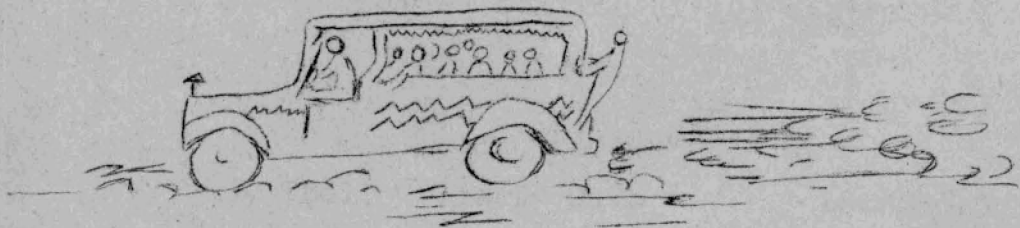

Yem Tehe Kilo Me ebē Bulul Makiling

Tboli

Yem Tehe Kilo Me ebè Bulul Makiling

(Our Journey to Mt. Makiling)

Trial edition of 100 copies

Published by:

Tboli Writers' Club

Lem Snólon

January 1984

This personal experience story, written by Edmund Ugal at the Tboli Writers Workshop held in Lem Snólón, S. Cotabato, in September 1983, tells about their trip to the Scout's World Jamboree at Mt. Makiling when he was in second grade.

It is printed here to provide interesting as well as easy reading material for the enjoyment of Tboli readers.

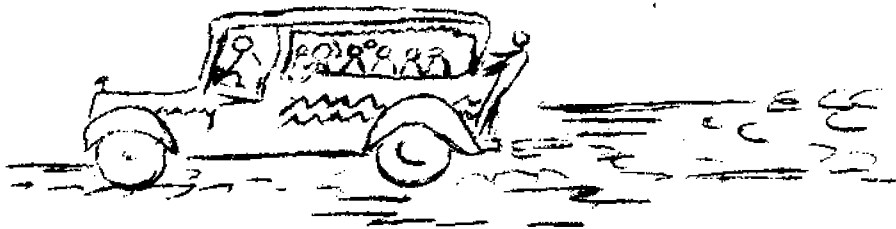
Yem Tehe Kilo Me Ebè Bulul Makiling

Tey, ke bud gebdemu yem tehe kilo me ebè Bulul Makiling ekni, hol kóyón ke ni dó kmoen ni abay se yem tehe kilo me tu hana tek lewu sulatu bè gunù mnagi bè yem kmon le du wen kem ngà mógów ebè Makiling nee mung bè yem mon le 'World Jamboree'. Nim mon le 'World Jamboree' ni, kestifun yó kem ngà mnagi lomi lemnok bè klamangan benwu, duhen ke mon te kestifun yó kem Boy Scout ne Girl Scout. Wen kem lemwót bè benwu yó kem Afan ne wen se lemwót bè benwu yó kem mlikan bukay, wen se lemwót bè yó kem benwu Insit, wen se bè benwu yó kem Arab, duhen ke mon te benwu yó kem newen, ne balù bè yem benwu yó kem Isdaél wen se lemwót bélê le. Ne mi lemwót bè nim benwu kem Tboli.

Okóm bè yem tehe kélék le kem ngà mò mung, là kô hendemu du ke munge dou abay se hanae udi, okóm htilów hadalen o yem twoguhu Gadu ne tonen o hulung madal yó gunun mit do. Abay se yó kem ngà mógów tu tey dê kem hegfan le. Yó tmuha kum tum kógów me tu Mă

Sém, Gadu ne hanà sawang logi he ke Dad.
Okóm wen se kem deng tuha sentahu. Là kóen
tô móyô yê okóm wen yem twoguhu mung mò
ken-gel nawahen.

Bè yem kaw kewót me tódô me stodol motun
elem yem tdak meted kum bè Surallah. Bè yem
kegefet me bè yô tódô me bud stodol
kmo, ou yem gel tukô gna abay se ou yem
hol udi bêlê le. Yô gunu me mò du yem
stodol ani tngón me ke wen gtebel bêlê me.
Bè yem igò me mangat yem ówóng, tey sidek
kdódól nawahu, abay se monu mò kmoen
nim smakay ówóng, déke naa btang kut,
okóm bud mulék nawahu monu, kendolen ne ani
tonu bè Manila. Ne efet mdef ne koni yem
ówóng nangat me.

Okóm bè yem gulaanen là
deng gefet yem ówóng tódô me gotu sket ngà
sufut mò gunu me lemwól. Abay se mon M
Sém mò kum, tey sidek smakay ówóng gel
lengel matam. Ne omin me ne e motun elem
nim ówóng ni koni. Ani monem, nim ówóng
sem-long kum ni, ówóng kem sendalu. Abay se
yem kógow me tu tinoken mi yem tau hol
geta bè nim benwu tekuy boluyen Presidenti
Marcos. Ne laen kó dù bayad me bè ówóng
snéen. Nim ówóng snakay me ni, lewu
mekinahen.

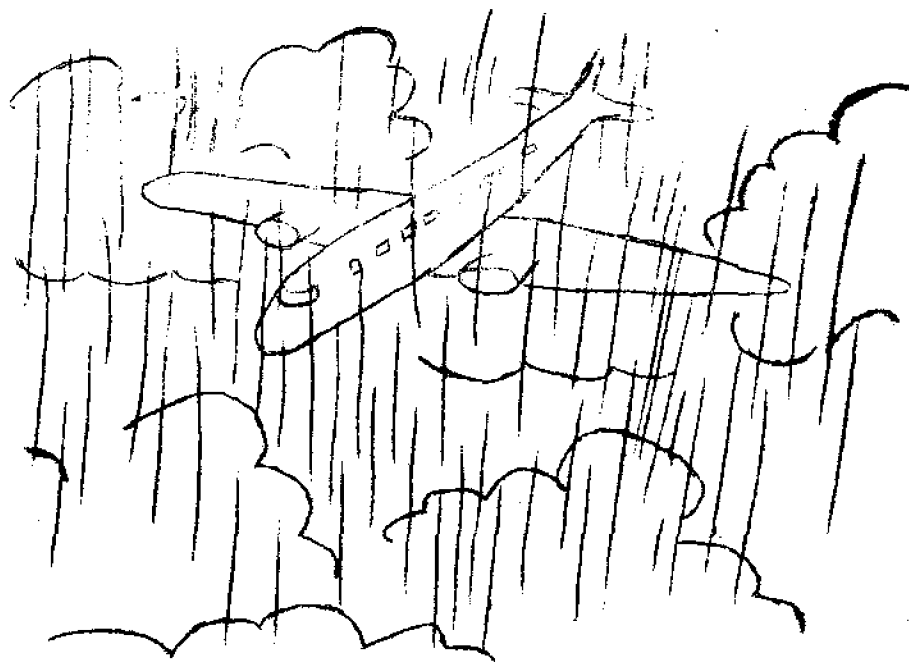
Adéy, naa nbuten ne mandal nim
ówóng, tódô dilóem bè yem ket na sota yem
kdódól nawahen. Naa nbuten ne mlóy nim
ówóng, nam e hnénég kem gunu ne kem kluón
tódô seketes botong tô lengel matam. Ne
nbuten ne hegkay nim ówóng, hol keng tóchi
tô mung du hegkay snéen. Ne hen-ganaga se
hegeta nam e hnénég etlaan tódô mdef ne
tódô ganag lemnek ktonem du yô kem gunu.
Ne ngangen ne hegeta efet nu fi ta yem
lobun ne temngeli elaan tódô gseng, són
tonem lobun bukay.

Song ke gmfet elaan ketngelem ke sok gel gefet bè yem gunun hnas lobun nem e tengel ni kem bulul tódô segesod ne là kô bud dilóem du ne kem gunù.

Ne tódô gungolu se nim tey muni kemwak fi bè kwananu, anì monem deng lemwól yem dumuhu syón boluyen mudin, bà mon yem tey klengel matahen kun. Ne hendemu knuu là buden mdédól ne nawahu, ne gbéku mógow gu lem nim ówóng lelu tengel tu kem tau hmailóy du ne lelu etu bè klosit. Botong mon Má Sém mò do, olohi henek myón dé, okóm teye tô mýô mógow gu lem yem ówóng. Ne bè yem bud kuléku bè yem dou gunù myón, tódô kendel monen mò do yem do dumu syón, blayem do ne yem kóm sufut abay se moo lewólu. Ominu bemlay du du yem yó koni, tódô sen-gengen se lemwól elem yem ngà sufut. Ne tey dê bè yó kem dumu me gotu lemwól snéen.

Ne là ngangen mýóng nim ówóng sôn tonem te él. Anì monem te mohin nim él ni. Naw e tengel etlaan bè yem ngà maalung, botong tô bud mdédól nawahu, abay se monu ke

naa bè ni gunun btang nim snakay me ni ngunte ke wen mowil bélé me. Ne là ngangen mýóng nim ówóng efet mdef bè yem sotu berwu. Ofo do ke deng bè Manila abay se tonu tey dê gunù leembang, anì monem bè Maktan. Adéy, monu, tey smintu lamang, anì monem tum smintu tu koni, guna le gel mdef kem ówóng. Là legenen hegnù me bè yó bud me motun elem nim ówóng ne mbuten bè yó bud mýóng yem mýóng là tngónem du sónen, ne tódô

ninutan wánging hegeta sán ówóng smakay ne
ni koni. Ménégre ta elaan lá kô wen tonem,
hlò tekay aní monem deng ne fi ta yem
lobun ne tódô ne móyóng te kmawang.

Adéy naa gefet ni dum lobun hitem, ne
tódô ganag gungolem nim uni ti kulón te
hafak yem ówóng. Tódô gnómu se nim ówóng
tódô gel hebtang ne bud ganag hegeta, aní
monem lá hol gbeken du nim lenos gel lemumfak
du, ne yem lobun tódô hitem. Lá kô tonem
sentun.

Tódô dilóu lem uyó yó kem dumuhu yem tey
kdódól nawa le, okóm dou són bè Dwata
gunan moget nawahu. He lá kô wen dumu
gungolem, són uni kemwak aní monem uni le
lemwak yem lewól le ne hen-gnómu knuu. Lá
kóen se tembù iwólu, ne lá kóen se mdódól
nawahu abáy se són Dwata gunan moget nawahu,
aní monem tua glumfak ne tu yem kulón ne
lenos bong te kmawang.

Monem naa wánging hegeta sán ówóng smakay ne
ni koni. Ménégre ta elaan lá kô wen tonem,
hlò tekay aní monem deng ne fi ta yem
lobun ne tódô ne móyóng te kmawang.

hnungol ni dum uni ti kulón te hafak yem
ówóng tódô muni lobobag, ne léng ntes le
kél hiit lefò lel ni dum kifu tódô mget, són
tonem minab. Són ngâ nóng solok bè yem tukô
hafak yem ówóng. Lá bol udél yó kem tau mit
du hget ye hilet ye, hol duen tó là mon le du
déke wen gfa tekuy. Okóm hendemu knuu, lá
udi ke tó mdódól nawahu. Abay se lem wót bè
yem hanà kudiu ekni són tó nóyóu yem mit ówóng.

Hek naa bud mon le mò kum, hget ye hilet ye,
ne ngangen hganag heglaan se nim ówóng.
Adéy, tódô gdofiu kfuhu yem ketngelu elaan
tódô tonu yem tey benwu lamang benwu lá
deng likót ton matam du. Ne ngangen
lemahding ne yem ówóng ni.

Uni me mnaul elaan botong tó kfuteng
matahu, bà mon nim tey nóng solok semiang.
Nóng solok ni kem tdak lemnek ne lembang
ne lel ni dum nóng solok bè kem gunù
lembang ne lel ni molò lan. Ne tódô
gungol me se nim mudél ebélê me monen.
Ni géhél ye edini, ni tdak mò gunu ye smakay.

Naa lemwót nim tdak ni kani, hlalak yem tey
benwu lamang ne eted le mi bè yem sotu gunù
mò gunu me tungô.

Hanà tek likót me hegnù, omin le bud mit
kum ne me e mken bè yem sotu gunù bong. Ne
bè yem kehusak me elemen, botong monu, tey
tau wen. Ne tngahe moen ke nwiit le mi etu fi
ta, anì monem ditu gunu le henken kum. Ne
unihen deng kken me gotu me bud sdundun mulék,
okóm sana kwitu du dou yem do ninun mélél tehe
kay le béléu lelenninumu molò lan.

Ne bè yem igò me mifal yem lan tey ganag
yem dou kógów, bà mon nim tey dê tengelem
kem hentaw ton. Bè yem igou mógów là kô tonu
du nim tdak mlóy gu fi bè kwananu, bà mon
kémng tô gtiem hiit bè yem kat keheflóngen ne
lelu là gmungol du luken. Unihu gmifal du
yem lan tódô gnómu se nim tey meyuf
tekwangu, hol tek udi duen gunun là gemslob
do nim tdak ni kani. Botong tô tenféen o
Gadu bè yem kat sidek kbuten do. Ne ngangen

ne efet me kól bè yem gunù gu me lemwót.

Bè yem deng legen udi khol ne bè yó, là kóen
mkó bè nawahu yem ksakay me yem ówóng abay
se monu, moen de ke là benlay le kum ken.
Abay se gel tulón Yê do yem gel kógów le ebè
Manila sok gel tinok le lu. Tódô ket du yem
gel blay le lem ówóng wen kenen, wen kem
haha onuk utónen, ne tey dê kem dumuhen.
Okóm monu moen de tum kum, bà udi ke wen blay
le kum. Sundu, mon yem twoguhu, ilóem là
ungónem du, ówóng kem sendalu yem snakay
tekuy. Yó he gunuhu temagón du, tólóng kun
yem ówóng kem sendalu bè yem ówóng gunun gel
smakay kem tau, okóm wen flitihen.

Bè yem igò me nù bè yó bè Manila, tey
dê benli le bélê me, tódô ket du yem wen
mu me du. Wen tlumfaen ne eles mung du
medyasen. Wen kgalen ne wen yem saals lemaw,
gel téwéng bè lihol mò gunun góllé yem kón
kmung bè yó. Wen se kem filak gel blay le
kum, okóm là kó tngóna du do gunun gu lemwót.
Yó hendemu déke lemwót gu bè yem tau tainok
kum.

Hek naa gefet yem tey tdak bong semlong
kum, anè monen hewót le ká ne ebè yem
Bulul Makiling. Omin me lemwót bè yó ne
koni, hlós me etu bè yem gunu me esolu. Nam
e hnéneg nim tdak snakay me, hol kéng gtiem
hcsung, bà mon yem tey lóyen. Ne hnénégem ni
kem koyu ne kem gunù tódô sekotos botong tô
lengel matahem temngel kul. Lel ni kem
tdak tódô seglius, wen kem lemneken ne wen
se kem lembangen. Hol kéng tô là kói tmakas
temngel kul lemwót bè yem tey kehtawem du.
Ne tey dè kem benwu lan me, okóm là kô
tngónu du.

Ne là ngangen efet me mdà bè yem sotu benwu
boluyen Los Banyos. Yó nmò me bemli me ken,
soging, kindi, ne mambang mò leler ken me lem
tdak. Ne omin me yó bud hlós. Tódôe tnga,
monu, moen ni du ke tô malù mneged yem kmò
klan me. Ofo do mon du ke hlò datal yem
lan etu. Ngangen ne efet me gefet bè yem
gunun sbung kem gunù, ne bè yó ne gunu me són.

Adéy monu, tey bong tilob benwu ni

de. Nam e hnénég, nim lan tdak hbilili yó kem
bulul, lel yó kem tey gunù lembang nù gu ta
bulul snéen. Botong là bud gtulón nawaw du
yem benwu gunuhu gu lemwót, monu démé déke
lumun se yó ditu bélê me. Ne ditugunuhu mteok
du yem tey lefò lamang, lel ni dum tey ktahà
le, olon ket ne sotu koyu mteg gu lemen.

Ne gungolu se nim taba Mà Sém, monen, E k
ngà, na kuy bud mosol edlem, abay se laen dè
gunu kuy mken bè ni. Yó naa me bud myón tódô
mosol ebè Los Banyos.

Kól me ditu, omin me husek elem yem gunù
gunu le gel mken. Naa le kay bè yó yem ken,
ne bud kay le huli du utónen. Wen utón
tenngahu bè yó abay se tódô hitem sóbówen, anè
monem kmues tum utón me tu koni. Yó tey kóyô
me mken du, bà mon yem tey nómen. Okóm naa
deng kken me nam e hnénég lem bak kem dumu
tódô hitem, là kasem tô momol okóm olon mdó
dumun. Ibut me bè yó bud skuli. Ne na me
malù henek adè ken me bè yó koni.

Naw e kô tîmfan dov bô aw yem tey kkinien.
 Legen udi naw e bud laen, okit jâ taw bud
 kuing, kung aw yem tey mogot. Aw kô
 semngal. Fing aw yem tey kung aw
 yem libun gel awgid kung bô yô.

Hek naa lemwôt se ni du ka Tami, yem sota
 dumu me, hloni ebè yem sota ladyu funo bang,
 abay se sok wen btangen yem fsità limu lad
 udi, ne mebeli yem sngal mô nnokem bē yô,
 ominen yô tódô semngal. Tey ketngahu du, monu,
 yake wen sem tau mogot du? Kiholen tódô kem
 semngal? Naa lemwôt Tami ni koni, nan e

henbtang sità limu lad udi ne nnoken yem
 kun nòyô. nen e genok ni dum kèng tô uni
 legedeg kudà ne lelen laen kô mtukul
 bnoluyen. Yô kuli kem tau ne botong me
 tenga se kum.

Ne bē yem igō me gel mógow tey ketnga le
 kum, tennga le nim Gadu tey tahà weken ne là
 kōen naa knuun ke gmung bē yem kestifun bē
 yô kun. Là ngangne ne efet me bud mulék ebè
 Makiling.

Ne bē yô benlay le mi yem kum mô nmò ngà
 gunù. Okóm bud hdó le mi bē yô mô gunun nù
 kem libun kun. Ditu fi dlem yem gunu le bud
 msù kum. Okóm yem bud blay le kum tey bong
 kséen, soki nù lemen mingku ktonem lobun.
 Okóm yô ne tey kehlial me nù lemen. Tódô
 ket kdaw sigihen gefet kem tdak leembang meted
 yô kem dumu kem ngà lemwôt bē kem dumu benwu.

Hek naa hto ne yem buteng hol kbut du yô
 kem tey dê hegfan. Botong gel mdódól nawaw

mógów gulem blóng kem tau, bà mon yem tey tau wen. Okóm yó kum ke kmò kógów tódô me gel slomong kdê me. Bede naa deng tngón me kmò kógów me gu bè yó, tódô me gel mógów són mi ne. Sotu kifu naa me mógów etu edta bè gunù le gel stifun kem tau. Naa me là mdengen nim dumuhu Mudin. Yó kum là mdengen yem sfebél, naw e lemwót hebnes lem blóng yó kem tey tau wen. Hol moem kun de ke naa me bud ston, song me ston deng me kól bè gunù, bà mon yem tey tau wen.

Sotu kdaw naa bliwel le Gadu ne naa ton kem sendalu lu tódô kendel kenfô le lu, bà mon yem tey ktahà weken, bede nan e tulón gunun gu lemwót ne yem tau tminok du, botong le bud myak béléen ne botong le likò snéen.

Ne bè yem knù me ditu tódô lu gel bemlay kum msó ne kem utón mò gel ken me ne tey dè kem klasihen yem gel blay le kum.

Sotu kdaw naa lemwót yó kem dumu me,

ma le yem mò ken me, nem yó blay le kum msó sibù ne tek sfék sogingen ne tek olo tó hilu botù utón élen. Naa bud haya bè yó mon Tami, ou dé mangay mò ken tekuy. Hek naa kól ditu Tami naa le sù béléen msó sibù nù lem sakù ne sfék sogingen, mung kulut Tami du tódô hwót tudaen etu fi dlem, ya tey sidek klikò le. Ne nbuten bè yó ne, sok Tami gel mangay yem mò gel ken me tey bong yem gel blay le kum.

Naa hto yem kdaw sónen yem kehlial yó, yó he hol gunuhem mton du yem tey dè là mdengen. Yó gunuhu mung do yem mkaf bè yem tey afus tahà. Okóm yó dum tey ledelen, hol tek udì ne duen gunuu là gmuta du yem flag sù le ditu bè tuköen tódô kendel ktengen bè tihu yem tey tau bong, botonge likò yógunuhu heteglus elaan. Ne tódôe heketeng mulék ne dou naw e dyo, bà mon nim tey using bè lówóhu. Okóm ni dum kemdumuhu gotu wen kul ofol Ne bè yem kekimelen gotu tnaba le mi kdéen kem ngà Tboli, naa me mdà bè solu yó kem tau lebang na le e leneket mi yem

ngom yem hol tahu Boy Scout. Ne tnulad
le mi snón. aní bè sũ le bè newspaper
duhen ke yem udél gel heglalag le gu lem
benwu.

Ne bè yem deng kdengen gotu me bud
mulék ebè Manila. Todó me bè yem sotu
gunu Elizalde duhen ke tau bong bè
Santa Mesa. Sotu kdaw nam e bliwel
lem Manila. Ditu gunu me tanay bliwel
bè yem lebeng yem sotu tau temngón bè
nim benwu tekuy ekni, yó boluyen Dr.
Jose Rizal. Omin me mógow ebè yem
mon le, Luneta, tey tau wen bè yó ne
tey dê kem hentaw tonep snéen. Bè
yem kógowu tey dê kem hentaw tengelu,
lelu temngel fi bè iwóngu, lel fi bè
kwananu, ne lel gu tekwangu. Ne tódóe
tnga nam e glumfak ni dum tey tau
tahà, ne gotu gdau yem tlumfaen, ne hol
udì duen gunun là mtung te kuluhu.
Naw e temngel kem dumuhu deng le tukô
gna do, botonge tô lemangat, bà mon yem
tey sidek klikou. Ne kewótu bè yó ne,
tódóe gel nũ lem blóng le. Ne tey

dê he yó kem dumu nauyme yó kem hentaw
ton.

Ne bè yem kdaw kulék me nam e smakay
bè nim tey ówóng bong lel laen dù
bangkuen. Ne tey kem tau wen lulónen,
yó kem tau gu bè Makiling snéen. Yó
gunun ne e meted kum nim ówóng ni kum
bè Davao. Nam e hnénég nim lem ówóng, tey
kini bong ne tódó sbeweg udél kem tau.
Là ngangen móyóng nim ówóng efet kifu abay
se yem kewót me bè Manila deng móyón
kimel. Naa heglaan lemanding nim ówóng
bè yem sotu benwu, ofo kum mon du ke
deng bè Davao aní monem bè Maktan. Bè yem
kekmo me bè yó wen tau kendel meted kum etu
bè kamfu yó kem sendalu aní ditu gunu me
tungô. Ofo kum mon du yem deng kehayahen
bè yó ke kendel bud eted le mi, aní
monem botong dù sotu fedyan me bè yó. Ne
gel me slomong mken bè yó kem sendalu
snéen.

Tey kehyu nawa me naa mon le ni, ówóng
mò meted kuy. Ne tahu se gotu me sguku
etu bè gunun mdef ówóng. Uni me kól bè yó

tódô me kendel stodol motun elem nim
ówóng ni koni. Tek sôn yó hendem me yem
géhél kgefet me bè benwu me abay se deng
me tey hahù bè kem tuha me. Tey kehyu
nawa me nan e mbut mandal ne nim ówóng ne
bagi me se tey tilob knóng kdaw. Ngangen
ne efet me lemanding bè Surallah. Ne deng
me gotu kmó botong mosok lewoku, bà mon
yem tey kehyu nawahu. Ne tódô kendel wen
tdak sut mon le eted me yu Lem Kmotu.

Bè yem igoen mlóy yem tdak tengelu yó
kem bulul, kem koyu, ne kem kluon botong
monu, étey stólóng nim kum benwu bè yem
benwu gunu me gu. Ne ngangen ne efet me
kól Lem Kmotu. Yem kkól me ditu, tey tau
wen sembung kum, bà mon yem tey kehtaw le
kum, ne lel le hahù kum snéen. Ne unihen
sut ke yê tódô lenagaf lenkefen ou ne
lel kiken, monen, tey kegen ye mógów, tey
deng kehahuu kóm ne. Ne gotu me **skas**
bè yó ne koni, ne muléke ne do ebè gunù.

Efet ni là kô deng klifótu du he yem
tehe kilo me yó.

Edmund Ugal yem tmutul du ni.